

БОЦМАН А. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АНИЗОТРОПІЯ ГЕРМАНСЬКИХ ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНИХ ТА ІНХОАТИВНИХ ДІЄСЛІВ

Статтю присвячено проблемі функціонування претерито-презентних та інхоативних дієслів у германських мовах. Первісно ці дієслова утворюють глобулярний конгломерат, який поступово набуває ознак гетерогенності з подальшою диференціацією форм на позначення футурума і кондиціоналіса. Дієслівний конгломерат описується як анізотропне утворення з ознаками автономного функціонування.

Ключові слова: анізотропія біаксіальна і площинна, інхоативні та претерито-презентні дієслова.

Статья посвящена проблеме функционирования претерито-презентных и инхоативных глаголов в германских языках. Первоначально эти глаголы образуют глобулярный конгломерат, который постепенно приобретает черты гетерогенности с последующей дифференциацией форм для обозначения футурума и кондиционаліса. Глагольный конгломерат описывается как анизотропное образование с признаками автономного функционирования.

Ключевые слова: анізотропія двусонная и плоскостная, инхоативные и претерито-презентные глаголы.

The article is connected with the problem of functioning preterite-present and inchoative verbs in the Germanic languages. Originally those verbs form a globule conglomeration. Subsequently it assumes a feature of heterogeneity with gradual differentiation of future and conditional forms. The verb conglomeration may be described as an anisotropy structure which has some features of autonomous functioning.

Key words: biaxial and in-plane anisotropy, inchoative preterite-present verbs.

Постановка проблеми і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями можуть бути визначені словами відомого германіста Віктора Максимовича Жирмунського: “Основною задачею порівняльно-історичного дослідження груп споріднених мов необхідно вважати не реконструкцію “архетипів” або “системи архетипів” мови-основи, іншими словами гіпотетичної моделі “прамови” (задача хоча і важлива, але допоміжна). Найважливіша мета подібного роду досліджень полягає у розкритті внутрішніх закономірностей (тенденцій) розвитку, що проявляється в історично обумовлених відмінностях і подібностях між цими мовами” [1:277].

Постановка завдання (цілі статті). Репрезентоване дослідження сфокусоване на з'ясування не лише природи претерито-презентних та інхоативних дієслів, а саме на специфіку функціонування цих дієслівних груп. **Метою** дослідження є виявлення особливості

функціонування дієслівних груп на позначення футурума і кондиціоналіса. **Актуальність** полягає у тому, що відтворення механізму формування нових функціональних форм, зокрема становлення форм на позначення аналітичних футурума і кондиціоналіса, залишається проблемним питанням, яке і досі не отримало свого остаточного розв'язання. **Наукова новизна** проведеного дослідження полягає у тому, що вперше робиться спроба змоделювати процес формування аналітичних форм (із залученням претерито-презентних та інхоативних дієслів) на позначення футурума і кондиціоналіса. Запропонована модель дозволяє прослідкувати усю градуальність процесу, виокремлюючи специфічні риси кожного етапу.

Об'єктом дослідження слугують пам'ятки давньогерманських мов, а **предметом дослідження** є аналітичні форми, до складу яких входять претерито-презентні та інхоативні дієслова, що функціонують у проаналізованих текстах саме позначаючи футурум або кондиціоналіс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Давньогерманські мови виявляли ознаки тенденції до поступової аналітизації (зокрема темпоральних форм) шляхом залучення претерито-презентних та інхоативних дієслів, які втрачали свою первісну семантику, перетворюючись на допоміжні дієслова. Фактично це були складні дієслівні присудки [2:172–173; 222–223]. Зазначалося, що необхідно обережно ставитися до проблеми взаємовідношення футурума із словосполученнями, що співпадають з футурумом у плані вираження і що мають значення “ймовірності”. Таке значення є вторинним по відношенню до значення футуральності [3:76; 4:191]. Слід зазначити, що його розвиток не вважає парадигматизації відповідних футуральних словосполучень (і в цьому раціях тих дослідників, котрі наполягають на відносній незалежності розвитку морфологічного футурума і модальних словосполучень). Історія германських мов надає тут надзвичайно багатий матеріал для типологічних спостережень. Неодноразово зазначалося, що в німецькій мові розвиток модальних словосполучень не має ареальних обмежень, що притаманні розвитку футурума з *werden* [5:532; 6].

Стосовно сполучень з модальними *sollen*, *wollen* то тут з хронологічним запізненням діють ті ж самі тенденції, що і в англійській, і в скандинавських мовах. Розповсюдження футуральних словосполучень відбувається в німецькій мові відносно повільно, і

протягом XIII–XIV ст. все ще зберігає тверді позиції футуральний презенс, при цьому стійкість його зростає у напрямку від нижньонімецьких до південнонімецьких діалектів. У XIV – на початку XV ст. частка футурального презенса особливо велика у баварських і алеманських говірках [7:51].

Навпаки, у нижньонімецьких і нідерландських текстах XIII–XIV ст. велике розповсюдження отримують сполучення з модальними дієсловами; у середньонідерландських пам'ятках (Reinaert) сполучення з *sollen* / *wollen* охоплюють до 90 % усіх випадків віднесення процесу до часового плану майбутнього, що зближує нідерландську мову цієї епохи зі шведською і особливо з англійською. У подальшому історія футурума в нідерландській мові відрізняється як від англійської, так і від шведської: на відміну від першої в нідерландській немає додаткового розподілу допоміжних дієслів, а на відміну від другої *zullen* загубив тут первісне модальне значення “зобов'язання” [8]. Наявні погляди на характер формування футуральних форм за участю претерито-презентних та інхотивних дієслів не дозволяє уявити специфіку цього процесу та окреслити загальні тенденції аналітичних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Формування германського аналітичного футурума доречно розглядати з позиції того, що темпоральне (футуральне) значення у граматичному форманті виражене не формою допоміжного дієслова, а всім словосполученням, яке утворює формант. З цього слідує, що саме допоміжне дієслово у складі футурума не має часових форм. Відповідно, провідну роль у парадигматизації відіграє виокремлення, відмежування презентної форми претерито-презентного (модального) або інхотивного дієслова від інших форм даних дієслів, перш за все форми претерита. Найсприятливіші умови для виокремлення виникали у випадку повної втрати сполучень з формою претерита, що мало місце, зокрема, у діалектах німецької мови, що слугували центром розповсюдження інфінітивних сполучень *werden* + *Vinf*. В інших випадках (у сполученнях з модальними дієсловами) критерієм виокремлення слугує функціональне розмежування презентної і претеритальної форми дієслів: граматична відмінність між сполученнями (англ. *I shall go*, ісл. *ég mun fara* “я піду”) і відповідними сполученнями з претеритальною

формою (англ. *I should go*, ісл. *ég myndu fara*) не повинна розглядатися як темпоральна.

Виокремлення футуральних формантів тісно пов'язане з розвитком системи станів, зокрема, із стабільністю флективного ірреаліса і з хронологією утворення кондиціоналіса. Нестабільність ірреаліса і доволі рання заміна його синтетичних форм аналітичними створили сприятливі умови утворенню футурума з модальними дієсловами. І навпаки, стабільна формальна маркованість ірреаліса гальмує розвиток як кондиціоналіса, так і футурума, і це (за наявності сприятливих умов) відкриває шлях до просування у бік залучення конкретних словосполучень, що входять до футуральної мікросистеми. Останній випадок, що вимагає синергізму цілої низки чинників, репрезентований розвитком футурума у замкненому ареалі середніх і південних діалектів, що відіграли провідну роль у формуванні німецької літературної мови.

В англійській і скандинавських мовах процеси формування футуральних формантів з модальними дієсловами на початкових стадіях є схожими, хоча, ймовірно, у скандинавських мовах це відбулося трохи раніше. Синтетичний ірреаліс заміщується у деяких випадках (особливо у головній частині умовного речення) інфінітивними сполученнями з модальними дієсловами (сер. англ. *sholde, wolde*; д. ісл. *mynda, skylda* + *Vinf.* Пор. д.англ. *gif god wære eowre fæder, witodlice ge lufeden me* (J. 8, 42) → (*Wycliff*) *if God were youre fader, sothi ye schulden loue me*, → р. н. англ. *God were youre Father, then would you have loved me* → р. н. англ. (Н.В.) *If God were your Father, ye would love me* “Якби Бог був вашим батьком, ви б любили мене”; д.ісл. – *Bat mundi mælt, ef skikt sæiz á váru landi, at þar brynni af fé* (Gret. 18, 5) “Говорили ви, – сказав Геттур, – побачивши таке у нашій країні, що це горить від скарбу”; *Karlmannlight verk væri þetta, ef einn hefði at verit* (Njál. 112, 148) “Це було б звитяжною справою, якби її здійснила одна людина”).

Важливо, що і в англійській, і в скандинавських мовах протиставлення ірреаліс / індикатив немає у даних дієсловах формального вираження (форми *munda, mynda, skulda, skylda* вживаються у давньоісландській як варіант). По-перше, це важливо, бо носієм модального значення (зовнішня модальність) тут виявляється не форма дієслова, а все сполучення в цілому; по-друге, це призводить (в

умовах перетину у складному реченні дистрибутивних сфер ірреаліса і претерита індикатива) до переосмислення часових відмінностей між *shal* і *sholde, mun* і *mynda* (наприклад, в опосередкованому мовленні) у модальні. Пор. можливу трансформацію граматичного значення *sholde, mundu, skyldi* у реченнях типу д. англ. *He witegoda ðæt se Hælend sceolde* (ірреаліс? індикатив?) *sweltan for ðære ðeode* (J. XI, 51) “Він сказав, що Спаситель помре за народ”; д. ісл. *sagði Asmundar, at þeir mundu sigla til Eyjafjarðar* (Gret. 8.2) “Асмунд сказав, що вони попливуть до Ейяфйорду”; *Kaupmannum þótti allillu, ok sǫgðu, at hann skyldi meiri til enskis gera, at niða Haflíða bonda* (Gret. 17, 16) “Торговим людям це зовсім не сподобалося, і вони сказали, що він не буде (повинен) більше так чинити – сварити господаря Хавліду”.

У складному реченні (у своїй основній сфері вживання) словосполучення з модальним дієсловом у формі індикатив претерита / ірреаліс мігрувало до системи непрямих способів (кондиціоналіс), що мало значно підвищити граматичний потенціал словосполучень з презентними формами відповідних модальних дієслів. Але відмежування кондиціоналіса ще не вело до остаточного виокремлення футуральних формантів, оскільки у незалежному реченні зберігалася часове протиставлення *shall – sholde, mun – mynda; mund*, і футуральний формант нічим не відрізнявся у цьому плані від словосполучення з будь-якими іншими модальними словами. Ця ситуація, яка фіксується середньо англійськими пам’ятками і ранніми пам’ятками скандинавських мов, збереглася в останніх (з іншими обмеженнями) до теперішнього часу. Так, сер. англ. *wol, wul* – прет. *wolde* часто зберігає в інфінітивних сполученнях волитивне значення; *shal, shal* – прет. *sholde, shulde* (рідше) – значення зобов’язання і готовності до дії (пор. у формі прет.: *and gladly wolde he lerne and gladly theche* (Chauc. A, 308) “І охоче хотів він вчитися і охоче вчитися”; *Als she shulde hise cloþes handel ... she sawþerrine a liht ful shir* (Nav. 586) “Лише ж вона доторкнулася до його одягу, як побачила там яскраве світло”; д. ісл. *munu* – “намір” “готовність” (у ранніх пам’ятках); *skulu* “зобов’язання”, “готовність” *Mundo einheriar allir be riaz ... um sakar þinar* (Н.Н. 1, 385) “Всі ейнхерії були готові через тебе битися”; *Hann var landseti Kaldbeklingar ok skyldi geyma reka þeira* (Gret.) “Він жив на землі людей з Холодної спини і повинен був дивитися за їх плавщиною”. Пор. у сучасних скандинавських мовах: данс. *Jeg skulle hilse Dem fra Deres ven*

“Я повинен був передати вам вітання від вашого друга”; норв. *Problemet skulle na løses* “Треба було вирішити питання”; ісл. ... *ok skyldu nokkrir af flokknum gæta þeirra* “... і деякі з його загону повинні були охороняти їх”.

В англійській мові розмежуванню футуральних формантів і сполучень з претеритальними формами модальних дієслів сприяв розподіл *shall / will* в залежності від граматичної особи, зворотне звичайному розподілу цих дієслів у раннішу епоху. Додатковий розподіл допоміжних дієслів встановлюється у британському варіанті англійської мови не раніше, ніж у XVIII–XIX ст.; у творах раннішої епохи все ще панує “модальний майбутній”. Доречно зазначити, що тенденція до уніфікації допоміжного дієслова у складі футурального форманта (вживання *will* з усіма особами) не створює загрози для цілісності форм, оскільки уніфікація відбувається паралельно з розповсюдженням “стягненої форми”, що є кроком до синтезації словосполучення. Пор.

I shall } } *come* > *I* } } *will come* > *I* } } *'ll come.*
He will } } *He* } } *He* } }

I will put my spirit upon him, and he shall shew judgement to the Gentiles (Н.В. Мт, 12, 18) “Я покладу на нього мій дух, і він повідомить суд народам”.

Заміна синтетичного ірреаліса інфінітивними словосполученнями відбувається в німецьких діалектах пізніше і менш інтенсивно, ніж в англійській і скандинавських мовах. Сполучення з *würde* розповсюджується тут значно пізніше, ніж сполучення з модальними дієсловами (з XV ст.), хоча і важко стверджувати, що вони були відсутні в мові у раннішу епоху. Причиною пізнішого розповсюдження сполучення з *würde* слугує не лише відносно мала розповсюдженість сполучень з іншими формами *werden*, але також і те, що раніше сполучення з *würde* не мали вираженої тенденції до ідеоматизації: категоріальне значення способу виражалось в них самою формою *würde*, а сполучення в цілому, подібно до сполучень з формою претерита індикатива (*ward* + *Vinf.*), містило інхоативну характеристику процесу (*wer' ez daz sie et was fruntlich entwürten wurdent ... so redent mit in ...* “У тому випадку якби вони стали відповідати дружно, скажіть їм ...”).

Центром іновації, що переломив розвиток футурума в німецькій мові, виявилися південні (алеманський і баварський) і східносередньонімецькі діалекти, тобто саме те, де розвиток футуральних словосполучень запізнювався. Тут помічені перші випадки вживання словосполучень *werden* + *Vinf.* (XIII ст., Бертольд Регенсбургский), а також виникли сприятливі умови для парадигматизації цих формантів. Безпосереднім поштовхом, можливо, слугувала втрата проитягом XV–XVI ст. інхоативних сполучень з формою претерита *ward*. Сполучення з формою ірреаліса *würde* і презентною формою *werde* не розділили долю сполучень з *ward* і вціліли завдяки своїм функціям у полі модальності і видо-часовому полі. Вони виявилися розмежованими одне від одного, і це розмежування стало початком паралельних у верхньонімецькому процесів парадигматизації футурума і кондиціоналіса.

Разом з посиленням впливу цього діалектного регіона, футурум з *werden* вже з XV ст. починає розповсюджуватися і в інших діалектах Німеччини, включаючи нижньонімецькі, а протягом XVII–XVIII ст. закріплюється граматикима, що спираються на Лютерову традицію, як норму національної літературної мови. Місцеві діалекти опиралися аналітичному футуруму з *werden*, але частково зберігали футуральні форманти з *sollen* і особливо *wollen* (змикаючись з діалектами данської мови), частково обмежуючись двочленною категорією часу. Найяскравішим свідченням всієї складності процесів, що відбувалися у нижній Німеччині, залишається відоме свідчення Мюнстерської граматики (1451), автор котрої наводить три варіанти перекладу лат. *legam*: “*ich wil edder ich schal lessen edder alse de averlender seggen*” (“як говорять у верхній Німеччині”) *ik werde lesen* [9:295]. Цікаво те, що розмежовуючи місцеве і верхньонімецьке вживання, сам автор вживає в інших місцях Граматики сполучення *werden* + *Vinf.* у 22 % усіх випадків, віддаючи данину часу. При цьому автор не згадує форму *werden* + *Vp.*, яка вживалася їм майже так само широко. Можливо, що на той час сполучення з дієприкметником все ще належали в його діалекті до мікросистеми дуративності.

У нижньонімецьких діалектах, де зберігався аналітичний формант з *wollen*, *sollen*, модальне значення сполучень з *werden* постає як другорядний процес їх розвитку. В інших німецьких

діалектах (і у першу чергу в літературній мові) модальні функції сполучень з *werden* надбудовуються над часовими. Значний інтерес становлять інфінітивні сполучення з *ton* у пізньо-давньошведській (особливо балади, народна поезія), що виявляють певну типологічну схожість з нижньонімецькими діалектами. Невикористання граматичного потенціалу в футуральній мікросистемі сполучення з *ton* призводить спочатку до їх міграції у поле модальності і лише після цього до їх поступового відмирання. Пор. *haghel oc frost munde thär ey thryta* “Ніколи не закінчуються там град і морози”. *Swenin spordhe sin herra hwat borgh thet munde wara* “Хлопчик спитав свого господаря, що це там за місто” [10:117]. Навпаки, в ісландській мові модальна функція сполучень *mun* + *Vinf.* співпадає і складно переплітається з їх футуральною функцією.

Можливо, що модальність і футуральність можуть по-різному диференціюватися у різних германських мовах. В ісландській мові залучаються різні семантичні варіанти непарадигматизованих словосполучень, в англійській мові переважає первинна і вторинна функція словозмінної форми футурума [3:76], тоді як в німецькій мові ймовірнішими є граматичні значення двох омонімічних (парадигматичного і синтаксичного) словосполучень.

Розглядаючи аналітичні футуральні форманти, доречно торкнутися функціонування “футурального презенса”. Футуральне вживання презенса, яке дозволяється англійською і літературною німецькою, може бути порівняно за своїм статусом із вживанням презенса у функції *praesens historicum*. Воно містить у собі відому метафоричність (розуміння процесу, що планується у теперішньому, як певної даності, цим обумовлені і деякі лексичні обмеження такого вживання), є звичайнішим в усних вжиткових формах мови і завжди має виражений зв’язок із ситуацією. Форма презенса у таких випадках може бути замінена формою футурума: вираження футуральності морфологічними засобами часто буває при такій заміні стилістично маркованим (цим обумовлені і деякі лексичні обмеження такого вживання), але не змінює модальність вживання. Подібне вживання презенса по відношенню до процесів, що належать до часового плану майбутнього, розповсюджено в мовах, що мають синтетичну форму футурума, кажучи про нього як про “транспозицію” презентної форми, необхідно враховувати, що

транспозиція ця не призводить до змістового зрівнювання презенса і футурума і не свідчить про послаблення інваріантної для презенса ознаки “неслідування”.

Іншою є ситуація у таких мовах, як ісландська, де вживання презентної форми на позначення процесів, що цілком належать майбутньому, є проявом нестабільної ознаки “неслідування” в її смисловій структурі. “Футуральне” вживання презенса в ісландській мові частотніше, майже немає лексичних обмежень і не пов’язане з диференціацією функціонально-стилістичних форм мови. Воно має в певних умовах граматичну облігаторність: заміна форми презенса словосполученням може мати результатом змісту модальності висловлювання, а іноді і втрату самої ознаки “слідування”.

Подвійний статус має футуральний презенс у шведській, данській і нідерландській мовах, де він визначається як ступінь парадигматизації футурума (вищого у нідерландській, нижчого у скандинавських мовах), так і розподілом нових футуральних словосполучень, що конкурують з модальними (шв. *komma ått + Vinf.*, дан. *komme til at + Vinf.*).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Наведені приклади та реалії розвитку германських мов свідчать про те, що процеси аналітизації граматичних (зокрема темпоральних) форм можна прослідкувати з найдавніших пам’яток. Окреслена група претерито-презентних дієслів була протоджерелом ініціальних складників для формування описових (аналітичних) конструкцій на позначення майбутньої дії. Одночасно з цим до конститuentів аналітичних конструкцій залучалися інхоативні дієслова.

Паралельне вживання окремих претерито-презентних та інхоативних дієслів як конститuentів аналітичних футуральних форм свідчать про їх тісний функціонально-семантичний зв’язок, що дозволяє розглядати сукупність задіяних дієслів як глобулярний конгломерат – самодостатнє угруповання, що формує перший компонент аналітичної функціональної форми. На початковому етапі це утворення може описуватися як первинна гетерогенна глобула (рис. 1). На цій стадії утворення мають місце ознаки первинного глобулярного гетерогенного конгломерата, що знаходиться на рівні складникової гетерогенності (оскільки диференціюються претерито-презентні та інхоативні складники).

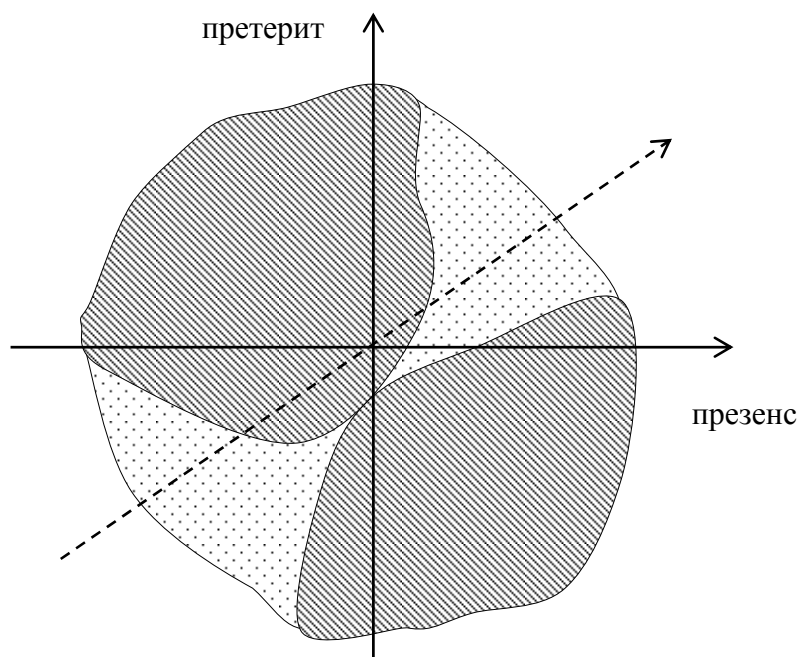
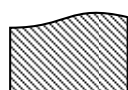

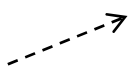
Рис. 1. Первинна гетерогенна глобула на стадії первинного глобулярного гетерогенного конгломерата, що відповідає рівню складникової гетерогенності (синглетна гетерогенність), де:

- претерито-презентний складник,

- інхоативний складник,

- вісь додаткового структурного упорядкування (не залучена).

Гетерогенність первинного глобулярного конгломерату надає йому додаткову рухомість, яка призводить до розмежування конгломерата на презентні та претериальні форми, що формують два протилежні полюси. Тим самим відбувається підсилення гетерогенності через утворення біполярної структури, яка формується вздовж презентної та претеритальної осей. На цьому етапі формується вторинна гетерогенна глобула (рис. 2), яка відповідає стадії темпорального гетерогенного конгломерата, оскільки відбувається додаткова структурація системи темпоральних осей. Цей рівень існування структури є вищим, оскільки він відповідає одночасно як складниковій, так і темпоральній гетерогенності.

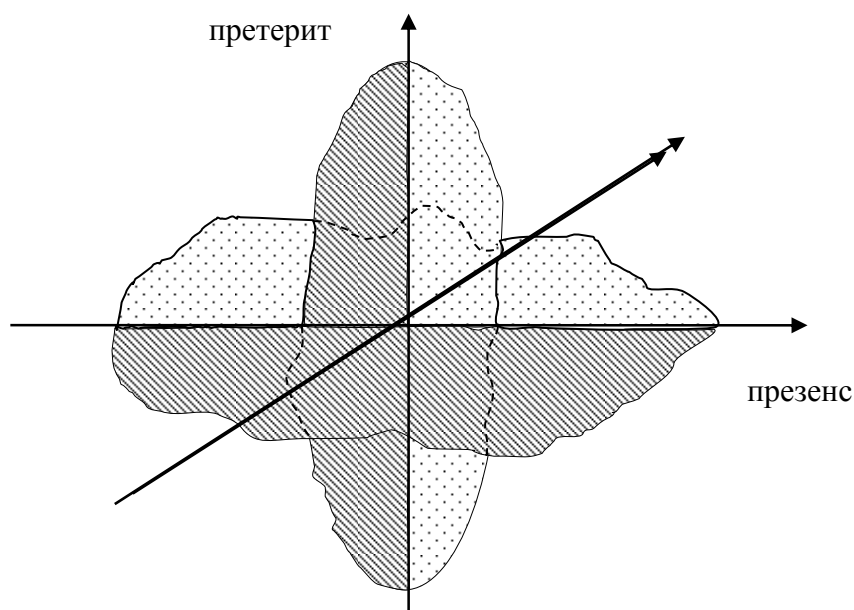

Рис 2. Вторинна гетерогенна глобула на стадії темпорального гетерогенного конгломерата, що відповідає рівню складникової та темпоральної гетерогенності (дублетна гетерогенність), де:

- - претерито-презентний складник,
- - інхоативний складник,
- - вісь четвертого порядку (C₄)

Подальша диференціація полюсів (претаритального і презентного) призводить до того, що презентні форми (як претерито-презентних, так і інхоативних дієслів) починають вживатися на позначення футурума, тоді як претеритальні закріплюються на позначення умовного способу.

Третинна гетерогенна глобула може описуватися як площинна модель, що знаходиться на стадії функціонального конгломерата. Уся система знаходиться на рівні складникової, темпоральної та функціональної гетерогенності (рис. 3).

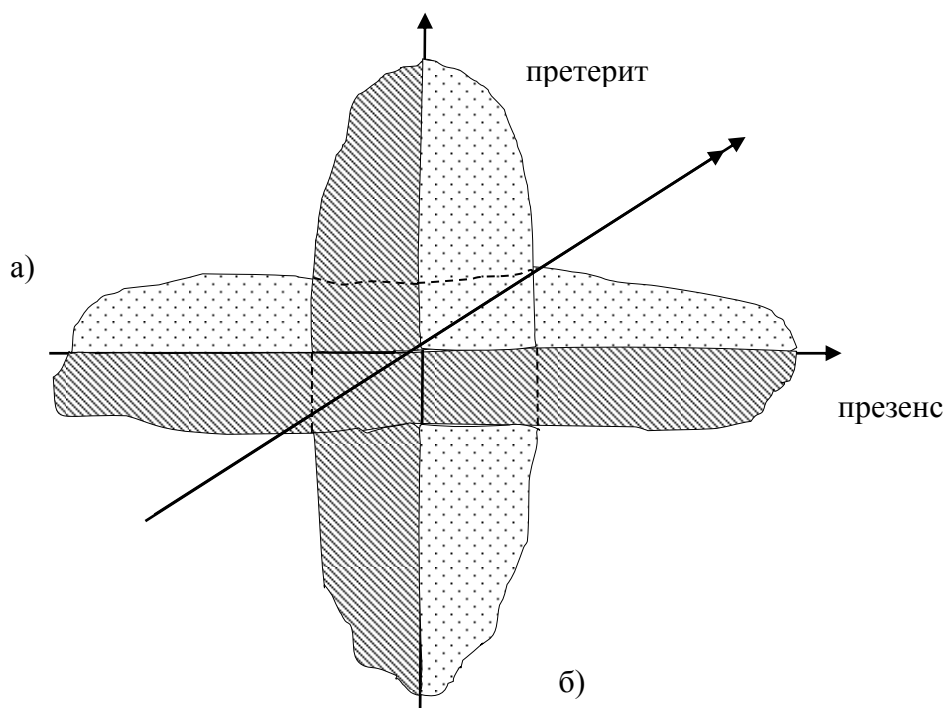
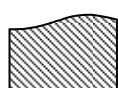

Рис. 3. Третинна гетерогенна глобула у вигляді площинної моделі на стадії функціонального гетерогенного конгломерата, що відповідає рівню складникової, темпоральної та функціональної гетерогенності (триплетна гетерогенність) де:

- претерито-презентний складник,

- інхоативний складник,

а) - функціональна площина футурума,

б) - функціональна площина способу (кондиціоналіса)

- вісь четвертого порядку (C₄).

На цій стадії виокремлений конгломерат виявляє ознаки **анізотропії** (термін запозичений з кристалохімії та фізики твердого тіла) [11:416.] Анізотропія розуміється як відмінність властивостей відповідно до напрямків. Анізотропія у системі виявляється як біаксіальна (двоосна), відповідно до наявності двох темпоральних осей. Але на біаксіальну анізотропію накладається ще площинна, де претеритальній осі відповідає функціональна площина способу, а презентній – площина футурума. Така складна структура може пояснюватися тим, що первинна модель має синглетну гетерогенність,

вторинна – дублетну, а третинна – триpletну гетерогенність. Кожна наступна модель зберігає ознаки попередньої моделі, які вступаючи у взаємодію, утворюють інтегрований структурно-семантико-функціональний каркас, який виступає як макроконтитуент у формуванні аналітичних форм.

Складність процесів утворення аналітичних форм (зокрема, на позначення футурума) може бути пояснена, якщо враховувати природу претерито-презентних дієслів, яким притаманна не лише латентна семантика, а і гібридний характер (поєднання природи сильних і слабких дієслів). При цьому необхідно врахувати складну трансформацію темпоральних осей футурума і кондиціоналіса.

Первинний зв'язок між футурумом і кондиціоналісом може бути показаний через порівняння часових форм. Сполучення з презентною формою *werde, shall, will, mun*, тощо отримали розповсюдження як частковий синонім оптатива; відповідні сполучення з формами *würde, should, would, mynda* входили до мови на правах часткового синоніма ірреаліса. У подальшому на місце оптатива приходять презенс індикатива, що є наслідком обмеження сфери вживання оптатива і звуження часового значення ірреаліса, але у найменшому ступені – наслідком темпоралізації сполучень з *werde, shall* та їх функціонального відокремлення від кондиціоналіса.

Якщо співставити процеси парадигматизації у дієслівній системі різних германських мов, то німецька і англійська мови часто знаходяться на діаметрально протилежних позиціях. Так в німецькій мові описові форми майбутнього часу, а також способу, що утворені з допоміжним дієсловом *werden* набули найповніших ознак аналітичних форм, максимально відокремившись від вільних і напіввільних сполучень. Навпаки, в англійській, де для проєкції у майбутнє закріпилися сполучення з *shall, will* і ті ж сполучення, але в іншій “часовій” формі утворюють так званий умовний спосіб, сполучення з *shall, will* можуть бути вжиті з такими різноманітними модальними значеннями, що деякі англісти заперечували взагалі існування узагальненої і регулярної парадигми для позначення об'єктивного, модального не забарвленого майбутнього. Але і у сфері нефутурального їх функціонування репрезентована така гама перехідних випадків, що граматична характеристика цих сполучень є ускладненою. Можливо, багатозначність і багатоплановість цих сполучень, що перешкоджає їх

повній парадигматизації, обумовлена специфікою функціонування модальних дієслів як компонентів дієслівного сполучення: процес десемантизації відбувається у таких випадках складніше і повільніше. Відомим підтвердженням цього припущення є доля сполучень з *zullen* в нідерландській мові і доля сполучень з *skal* / *vil*, наприклад, у норвезькій мові, в якій статус зазначених сполучень повністю співпадає із закономірностями англійської мови. Стосовно нідерландської, то специфіка функціонування *zullen* за межами сфери майбутнього часу само перешкоджала його відмежуванню як компонента великої парадигми [12:141–142].

У цьому аспекті перспективним виглядає дослідження претерито-презентних дієслів та їх перифрастичних конструкцій на позначення способу, що і передбачається висвітлити у подальших публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Жирмунский В.М.* Общие тенденции фонетического развития германских языков / Виктор Максимович Жирмунский // Общее и германское языкознание. Избранные труды. – Л. : Наука, 1976. – 696 с. 2. *Гухман М. М.* Готский язык / Мирра Моисеевич Гухман. – М. : Изд-во лит на иностр. яз., 1958. – 288 с. 3. *Смирницкий А. И.* Морфология английского языка / Александр Иванович Смирницкий. – М. : Изд-во лит. на иностр. яз., 1959. – 440 с. 4. *Admoni W.* Der deutsche Sprachbau / Wilhelm Admoni. – М.–Л. : Nauka, 1966. – 348 S. 5. *Жирмунский В. М.* Немецкая диалектология / Виктор Максимович Жирмунский. – М.–Л. : Наука, 1956. – 638 с. 6. *Schirokauer A.* Das Futurum als Ausdrucksform der Undewissheit / Albert Schirokauer // Monatshefte, 1953. – Hf. 4. – S. 27–39. 7. *Kurrelmeyer K.* The Historical Development of the Forms of the Future Tense in Middle High German / Kurt Kurrelmeyer. – Strassburg : Niemeyer, 1904. – 320 p. 8. *Дренясова Т. Н.* Участие модальных глаголов в выражении будущего времени в германских языках (опыт типологического исследования на материале немецкого, английского, голландского и шведского языков) / Татьяна Николаевна Дренясова // Уч. зап. ІМГПІІІЯ ім. Мориса Тореза. – 1968. – Т. 39. – С. 38–44. 9. *Жирмунский В. М.* История немецкого языка / Виктор Максимович Жирмунский. – М. : Высшая школа, 1965. – 408 с. 10. *Wessén E.* Svenska språkhistoria / Erik Wessén.– Stockholm: Akademiska Bokhandeln, 1956. – Т. 3 : Grundlinjer till en historisk syntax. – 346 p. 11. *Андерсон Б.* Определение драгоценных камней / Бейзил Уильям Андерсон. – М. : Мир, 1983. – 458 с. 12. *Гухман М. М.* Типологические преобразования словоизменительной парадигмы / Мирра Моисеевна Гухман // Историко-типологическая морфология германских языков. Фономорфология. Парадигматика. Категория имени / [ред. кол. М. М. Гухман, Э. А. Макаев, В. Н. Ярцева]. – М. : Наука, 1977. – С. 86–145.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. *J.8.42* – The Lindisfare Gospel. The Holy Gospel, in Anglo – Saxon, Northumbrian and Old Mercian Versions / ed. by W. W. Skeat. – Cambridge, 1871–1887. – 846 p. 14. *Wycliff.* – The Holy Bible in the Earliest English Versions made from the Latin Vulgate / J. Wycliffe ; ed. by J. Forshall, F. Madden. – Oxford, 1850. – 576 p. 15. *H.B.* – The Holy Bible. London, 1634. – 758 p. 16. *Gret.* – Grettis Saga Ásmundansonar. Islensk Fornrit. – Bd. 7 : Reykjavik, 1936. – 346 p. 17. *Njál.* – Njáls saga. Reykjavík, 1944. – 386 p. 18. *Chauc.* – *Chaucer J.* The Complete works / J. Chaucer ; ed. by W. Skeat. – Oxford, 1882–1899. – Repr. 1952. – 288 p. 19. *Hav.* – Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern / Hrsg. von G. Neckel, 4. *Umgearb.* Aufl. von H. Kuhn. – Heidelberg, 1962. – 684 S. 20. *H.H.* – Helgaq víða Hund ingsbana önnor (Edda).